

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ :
ศึกษากรณีการจัดการซากโทรทัศน์

LEGAL MEASURES ON MANAGEMENT OF WASTE FROM ELECTRICAL AND
ELECTRONIC EQUIPMENTS, CASE STUDY : TELEVISION WASTE MANAGEMENT

สิริลัคณ์ สุปงกฏ

Siriluk Subongkot

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : siriluk_510@hotmail.com

Graduate student of Master of Laws Program in Natural Resources and Environmental Law,
Faculty of Law, Thammasat University. Email address : siriluk_510@hotmail.com

Received : August 10, 2018

Revised : July 11, 2019

Accepted : September 9, 2019

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกสบายและกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยเฉพาะโทรทัศน์ ถือเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ทำให้เราสามารถรับทราบข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ได้ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตที่หลากหลาย เกิดวิวัฒนาการและนวัตกรรมของโทรทัศน์รุ่นใหม่ออกสู่ท้องตลาด ทำให้การแข่งขันเพิ่มสูงขึ้น ราคาสินค้าลดต่ำลง และอายุผลิตภัณฑ์มีแนวโน้มสั้นลงด้วย พร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีการออกอากาศที่เปลี่ยนจากระบบอนาล็อกเป็นระบบดิจิทัล ส่งผลให้โทรทัศน์รุ่นเก่า ล้าสมัย และเมื่อไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคหรือไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป ทำให้เกิดเป็นซากโทรทัศน์ในที่สุด ซึ่งซากผลิตภัณฑ์เหล่านี้ เราเรียกว่า “ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์” (Waste from Electrical and Electronic Equipment : WEEE) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” (Electronic Waste) นั่นเอง

เนื่องจากซากโทรทัศน์ และซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ๆ นั้นมีส่วนประกอบที่เป็นโลหะหนักและสารเคมีที่เป็นอันตราย จึงถือเป็นของเสียอันตรายประเภทหนึ่ง ซึ่งต้องใช้มาตรการในการจัดการที่แตกต่างไปจากขยะทั่วไป แต่ปัจจุบัน พบว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่มักจะทิ้งซากผลิตภัณฑ์เหล่านี้ ให้ซาเล้ง หรือร้านขายของเก่า ที่มีอาชีพเก็บรวบรวมและคัดแยกขยะ ซึ่งมีการจัดการอย่างไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการและไม่ปลอดภัย ทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้ดำเนินการและประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง ตลอดจนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน พบว่า ประเทศไทยยังไม่มีระบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ครบวงจรและมีประสิทธิภาพ ที่สามารถกำกับและควบคุมได้ตลอดทั้งวงจรวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การผลิต การจำหน่าย การบริโภค การเก็บรวบรวม การนำไปกำจัด ตลอดจนถึงการนำกลับไปใช้ใหม่ เมื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับมาตรการการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ของต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายของกลุ่มสหภาพยุโรป เยอรมนี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และไต้หวัน แล้ว เห็นว่า ประเทศดังกล่าวล้วนนำแนวคิด “หลักการความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต” (Extended Producer Responsibility : EPR) มาปรับใช้ โดยการออกกฎหมายที่กำหนดให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้บริโภค ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้านการเงินและการดำเนินการสร้างระบบการจัดการตั้งแต่ต้นทาง ไปจนถึงปลายทาง โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่

เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยในการนำมาปรับใช้ในการออกกฎหมายเพื่อเป็นการสร้างระบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะต่อไป

คำสำคัญ

ซากโทรทัศน์, ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์, ขยะอิเล็กทรอนิกส์, หลักการความรับผิดชอบต่อที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต

ABSTRACT

In this day and age, electrical and electronic equipment are items making individuals convenient and becoming a part of humans' daily life, especially television. Due to TV, we are able to comfortably and immediately access information and entertainment. The economic growth and industrial expansion result in technological advancement with respect to various production, new evolution and innovation of television distributed to market. Those also cause higher competition, lower product cost and shorter product life. At the same time, the broadcasting technology is changed from analog into digital, leading to obsolescence of past-generation television. When being faced with consumers' undesirability and dysfunctionality, they are finally transformed into television waste, called Waste from Electrical and Electronic Equipment (WEEE) or electronic waste.

Because television waste, other electric and electronic waste compose of heavy metal and hazardous chemicals, they are deemed as a dangerous waste requiring managerial methods different from general-waste management. However, it is found that consumers nowadays hand over such dangerous waste to any person and junk shop gathering or sorting waste. Those usually manage waste in discordance with academic theories and also unsafety, bringing about adverse effect to health of operators and people living in nearby area as well as environmental impact.

According to study, it is found that there is no complete and efficient system for managing waste from electrical and electronic equipment and no system supervising and controlling all equipment cycle consisting of production, distribution, consumption, collection, elimination and reuse. After studying the overseas measures on managing waste from electrical and electronic equipment i.e. laws of the European Union, Germany, Japan, Australia, and Taipei, the said countries adopt the concept of Extended Producer Responsibility (EPR) by legislating that manufacturers, importers, or consumers shall be mutually responsible for financial aspects and systematic formation from beginning to termination by cooperation of all relevant sectors. This will be the proper method for adoption and legislation in Thailand for specifically structuring system of managing waste from electrical and electronic equipment subsequently.

Keywords

Television waste, Waste from Electrical and Electronic Equipment, Electronic waste, The Extended Producer Responsibility

บทนำ

ท่ามกลางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้รับความนิยมและกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะโทรทัศน์ เป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีประจำอยู่ทุกครัวเรือน แต่เมื่อผลิตภัณฑ์เหล่านี้เสื่อมสภาพ ถ้ามั้ยหรือหมดอายุการใช้งาน จะกลายเป็นขยะประเภทหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มที่สูงขึ้นตามอัตราการบริโภคของประชาชน แต่โดยที่องค์ประกอบของซากผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีชิ้นส่วนและสารเคมีที่เป็นพิษต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและสิ่งแวดล้อม จึงต้องอาศัยการจัดการที่แตกต่างไปจากขยะทั่วไป และถือเป็นของเสียอันตรายประเภทหนึ่งด้วย ดังนั้น ปัญหาการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นสิ่งที่ทั่วโลกให้ความสนใจ โดยหลายประเทศต่างนำแนวคิด “หลักการความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต” (Extended Producer Responsibility : EPR) มาปรับใช้ในการออกกฎหมายจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ โดยเฉพาะ ควบคู่ไปกับการออกกฎหมายว่าด้วยการจัดการขยะซึ่งเป็นกฎหมายพื้นฐาน โดยมีรูปแบบการจัดการที่แตกต่างกันไป แต่ในส่วนของประเทศไทยนั้น กลับปรากฏว่ายังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการจัดการซากผลิตภัณฑ์มาใช้บังคับ การดำเนินการจึงยังคงเป็นรูปแบบของการจัดการขยะที่เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรับผิดชอบเก็บรวบรวม คัดแยก และจัดการขยะเหล่านั้นต่อไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มักนิยมเก็บซากผลิตภัณฑ์ฯไว้เนื่องจากไม่ทราบว่าจะต้องนำไปทิ้งที่ใด อันส่งผลให้เสียโอกาสในการนำเอาชิ้นส่วนที่ยังมีมูลค่า กลับไปใช้ประโยชน์ได้ใหม่ในอนาคต นอกจากนี้ประชาชนยังเลือกที่จะจำหน่ายซากผลิตภัณฑ์ฯให้ชาเล้งหรือร้านสินค้ามือสอง ซึ่งเมื่อผู้ประกอบการนำไปคัดแยกอย่างไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนและระบบนิเวศน์ด้วย

บทความฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอถึงสถานการณ์ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบัน แนวคิด นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์ของต่างประเทศ และกฎหมายภายในของประเทศไทย เพื่อนำมาปรับใช้โดยศึกษามาตรการดังกล่าวว่าเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทของสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร

1. หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จากซากโทรทัศน์ มีหลักการทั่วไป ดังต่อไปนี้

1.1 หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย

เป็นแนวคิดที่ต้องการให้ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการมลพิษที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้น ซึ่งโดยปกติแล้ว หลักการนี้มีใช้ในขั้นตอนการผลิต หรือเป็นการควบคุมการปล่อยมลพิษจากภาคอุตสาหกรรม โดยการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ โดยสร้างแรงจูงใจและกำหนดภาระความรับผิดชอบเพื่อลดการก่อมลพิษ¹

1.2 หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต

แนวคิด “ความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต”(Extended Producer Responsibility : EPR) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย โดยปรากฏในตัวบทกฎหมายและกฎระเบียบว่าด้วยการซากผลิตภัณฑ์หลายประเภทในต่างประเทศ โดย EPR เป็นหลักการของนโยบายสิ่งแวดล้อมที่เน้นการป้องกันตั้งแต่ต้นทาง ด้วยความตระหนักว่าปัญหาการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯเป็นผลพวงของการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผลิตภัณฑ์เมื่อหมดอายุการใช้งาน หลักการ EPR จึงระบุให้ผู้ผลิต และผู้บริโภค ควรจะต้องรับผิดชอบต่อการจัดการเมื่อผลิตภัณฑ์กลายเป็นซากที่ผู้ใช้ไม่ต้องการ แทนที่จะปล่อยให้เป็นที่ของรัฐบาลท้องถิ่น เช่นที่เคยเป็นมา เนื่องจากผู้ผลิตเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขการออกแบบผลิตภัณฑ์และระบบการกระจายสินค้าที่เอื้ออำนวยต่อการนำทรัพยากรกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้มากขึ้น²

¹ อำนวย วงศ์บัณฑิต, *กฎหมายสิ่งแวดล้อม*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557), น. 82.

² สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต โมโนมัยวิบูลย์, “แนวคิดในการจัดทำร่างกฎหมายจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์,” ในเอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ เรื่อง “ขยะอิเล็กทรอนิกส์ : จัดการอย่างไรให้ปลอดภัย?,” จัดโดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, 2558 : น.4.

1.3 หลักการประเมินวัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์

การประเมินวัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ เป็นการพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ทั้งวงจรตั้งแต่การได้มาซึ่งวัตถุดิบ การผลิต การขนส่ง การใช้งาน จนถึงการจัดผลิตภัณฑ์ที่เสื่อมสภาพหรือหมดอายุการใช้งานแล้ว เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า การร่วมพิจารณากิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิดจนถึงการสิ้นสุดของผลิตภัณฑ์ ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากผลิตภัณฑ์และรับทราบถึงที่มาและสาเหตุของปัญหาได้อย่างแท้จริง³

1.4 แนวคิดเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

เป็นการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ภาษี ค่าธรรมเนียม เงินอุดหนุน ระบบมัดจำ-คืนเงิน เข้ามาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการปรับเปลี่ยนราคาของสินค้าและบริการในท้องตลาดที่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริงของกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะต้นทุนภายนอก (external costs) ของมลพิษและของเสียที่เกิดขึ้นซึ่งไม่ได้รวมไว้ในราคาตลาด เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้ก่อมลพิษทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น⁴

2. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จากโทรศัพท์มือถือต่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายและประสบการณ์ในการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ในต่างประเทศได้แก่ ประเทศในสหภาพยุโรป เยอรมนี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และไต้หวัน สรุปประเด็นสำคัญที่นำมาใช้ประกอบเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายในประเทศไทยได้ดังนี้

2.1 รูปแบบมาตรการ

ประเทศส่วนใหญ่จะมีกฎหมายการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ คู่ขนานไปกับกฎหมายการจัดการขยะมูลฝอยที่เป็นกรอบการจัดการขยะของประเทศ โดยนำหลักการ “ความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต” (Extended Producer Responsibility : EPR) มาใช้ อันเป็นหลักการนโยบายสิ่งแวดล้อมที่ต้นทาง เนื่องจากผู้ผลิตเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ตั้งแต่เริ่มต้น ผู้ผลิตสามารถเลือกออกแบบผลิตภัณฑ์ที่คำนึงถึงการกำจัดหรือการนำมาใช้ใหม่ในอนาคต เพื่อให้เกิดของเสียในกระบวนการ หรือวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ให้น้อยที่สุด โดยแต่ละประเทศมีรูปแบบการกำหนดความรับผิดชอบที่ต่างกันตามบริบทของมาตรการการจัดการขยะที่ผ่านมา ความตื่นตัวของประชาชน และความเข้มแข็งของภาครัฐ

ประเทศส่วนใหญ่ ทั้งประเทศในสหภาพยุโรป เยอรมนี ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย นำรูปแบบของหลักการแบบ EPR เต็มรูปแบบมาใช้ กล่าวคือ การกำหนดความรับผิดชอบให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้า มีหน้าที่ในการบริหารจัดการทั้งหมด ทั้งการคัดแยก เก็บรวบรวม นำไปบำบัด การนำกลับมาใช้ใหม่ ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้บริโภค อันเป็นความรับผิดชอบทั้งทางกฎหมาย ทางการเงิน ทางกายภาพ และด้านข้อมูลข่าวสารด้วย

ส่วนในประเทศไต้หวัน⁵ นั้น เนื่องจากเคยดำเนินการในรูปแบบของ EPR เต็มรูปแบบแล้ว กลับไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากความไม่พร้อมของภาคอุตสาหกรรมในการปฏิบัติตามกฎหมาย และหน่วยงานของภาครัฐในการกำกับดูแลยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ จึงเปลี่ยนมาใช้รูปแบบกองทุนของรัฐ โดยการให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้าจ่าย

³ LciThaiNational, “การประเมินวัฏจักรชีวิต,” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2560, จาก <http://www.thaicidatabase.net/index.php/history-life-cycle-assessment-lca>.

⁴ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, “รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการร่างกฎหมายการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และของเสียอันตรายจากชุมชน,” สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.chula.ac.th/th/archive/11234>.

⁵ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานหลัก โครงการร่างกฎหมายการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และของเสียอันตรายจากชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักจัดการของเสียและสารอันตราย, 2557), น.15.

ค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์เข้ากองทุนของรัฐ จากนั้นกองทุนจะบริหารจัดการเงินรายได้เหล่านั้น โดยการสนับสนุนระบบการเก็บรวบรวม การบำบัดและการกำจัดซากผลิตภัณฑ์ฯ ซึ่งรูปแบบนี้ ผู้ผลิต และผู้นำเข้าจะมีความรับผิดชอบในด้านการเงินในการกำจัดซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น ผลปรากฏว่าเป็นรูปแบบที่ได้ผลดีต่อประเทศมากกว่า เนื่องจากการได้เงินอุดหนุนจากภาครัฐ ทำให้ภาคเอกชนมีแรงจูงใจในการเข้ามาทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการรีไซเคิล ทั้งที่ไม่มีความสัมพันธ์กับผู้ผลิตแต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าแต่ละประเทศจะกำหนดรูปแบบการนำหลักการ EPA มาประยุกต์ใช้ที่ต่างกัน แต่หลักการและเป้าหมายของการดำเนินการล้วนนำไปสู่ผลเดียวกัน นั่นคือ การกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายต้องมีความรับผิดชอบต่อไม่ว่าในทางใดก็ตามต่อผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบความพร้อมของประเทศไทยแล้ว เห็นว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ควบคุมหรือกำหนดมาตรการการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์อย่างครบวงจรและเป็นระบบ ที่ผ่านมา ยังมีการดำเนินการคัดแยก ถอดชิ้นส่วน โดยผู้ประกอบการที่ไม่ได้มาตรฐาน จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดปริมาณได้อย่างแน่นอนว่าจะมีวัสดุขยะไปยังโรงงานเพื่อรีไซเคิลมากน้อยเพียงใด ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ขึ้น โดยเฉพาะ เพื่อเป็นการกำหนดหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถควบคุมวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ได้อย่างครอบคลุมนั่นเอง

2.2 มาตรการการจัดการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.2.1. กฎหมายหลักที่เกี่ยวข้อง⁶

สหภาพยุโรปออกกฎระเบียบว่าด้วยซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Directive 2002/96/EC on waste electrical and electronic equipment : WEEE Directive) และระเบียบว่าด้วยการจำกัดการใช้สารที่เป็นอันตรายบางชนิดในผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment หรือ RoHS Directive)⁷ เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้โดยเฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางให้รัฐสมาชิกดำเนินการตาม โดยประเทศเยอรมนีได้ผนวกรวมหลักการในระเบียบทั้งสองฉบับดังกล่าวไว้ในกฎหมายควบคุมการขาย การคืน และการทิ้งผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Act Governing the Sale, Return and Environmentally Sound Disposal of Electrical and Electronic Equipment : ElektroG) ส่วนประเทศญี่ปุ่นมีการตรากฎหมายสำหรับการจัดการขยะและส่งเสริมการนำกลับมาใช้ใหม่ คือ กฎหมายพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการหมุนเวียนทรัพยากร (Fundamental Law for Establishing a Sound Material – Cycle Society) ซึ่งถือเป็นกฎหมายพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการหมุนเวียนทรัพยากร และในส่วนของจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์นั้น ประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายที่ควบคุมการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯไว้โดยเฉพาะ คือกฎหมายรีไซเคิลเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านบางประเภท (Specified Home Appliances Recycling Law หรือ SHARL) ส่วนประเทศออสเตรเลียออกกฎหมายว่าด้วยความเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ (Product Stewardship Act : SPA) เพื่อเป็นกรอบกฎหมายสำหรับรับรองการแสดงความรับผิดชอบต่อความสมัครใจหรือกำหนดกฎระเบียบบังคับให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จัดจำหน่ายและผู้บริโภคต้องแสดงความรับผิดชอบต่อบางประการ และประกาศใช้กฎระเบียบว่าด้วยความเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ (โทรทัศน์และคอมพิวเตอร์) (Product stewardship) (Television and Computer) Regulation No200,2011 ซึ่งใช้คำย่อว่า “PSR-TV”) เพื่อใช้บังคับกับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการควบคุม ส่วนการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไต้หวัน อยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการกำจัดของเสีย Waste Disposal Act ซึ่งควบคุมการจัดการของเสียทุกประเภท โดยได้ให้อำนาจหน่วยงานพิทักษ์สิ่งแวดล้อมได้วันกำหนดประเภทของเสียที่ต้องรีไซเคิล ที่ผู้ผลิตและผู้นำเข้าจำหน่ายจะต้องจ่าย “ค่าธรรมเนียมการรีไซเคิล ขนย้าย และกำจัด” (recycling, clearance, and disposal fee) เข้าสู่ “กองทุนบริหารการรีไซเคิลทรัพยากร” (Resource Recycling Management Fund : RRMF) ซึ่งมีการ

⁶ เพิ่งอ้าง, น.15-80.

ออกระเบียบเกี่ยวกับการจัดการกองทุนออกมาอีกหลายฉบับ

2.2.2 ขอบเขตของผลิตภัณฑ์ที่ควบคุม

แต่ละประเทศจะกำหนดขอบเขตประเภทผลิตภัณฑ์ที่ควบคุมมีความแตกต่างกันไป ตั้งแต่ขอบเขตที่กว้างที่สุดจนถึงการเลือกควบคุมเฉพาะผลิตภัณฑ์บางประเภท ในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป และประเทศเยอรมนี จะกำหนดขอบเขตการควบคุมในผลิตภัณฑ์ 10 ประเภท ซึ่งครอบคลุมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เกือบทุกชนิด ส่วนในประเทศญี่ปุ่นและออสเตรเลีย จะให้ความสำคัญเครื่องใช้ไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่ใช้ในครัวเรือน โดยเฉพาะจอโทรทัศน์และคอมพิวเตอร์เป็นลำดับแรก โดยมีการกำหนดกฎหมายเฉพาะเพื่อใช้ควบคุมการจัดการเกี่ยวกับโทรทัศน์ ไว้เป็นการเฉพาะ คือ กฎหมายรีไซเคิลเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านบางประเภท (Specified Home Appliances Recycling Law หรือ SHARL) ในประเทศญี่ปุ่น และกฎระเบียบว่าด้วยความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ (โทรทัศน์และคอมพิวเตอร์) (Product stewardship) (Television and Computer) ใช้คำย่อว่า “PSR-TV”) ในประเทศออสเตรเลีย และการกำหนดผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในประเทศไต้หวัน โดยเริ่มแรกจะเน้นการจัดการซากผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ที่จะมีปัญหาเรื่องพื้นที่ค่อนข้างจำกัด ซึ่งสามารถกำหนดเพิ่มเติมได้ในภายหลัง จะเห็นได้ว่า โทรทัศน์ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกกำหนดให้มีการควบคุมในลำดับแรกของทุกประเทศที่ศึกษา

2.2.3 การออกแบบผลิตภัณฑ์

ในกฎหมายของทุกประเทศจะมีข้อกำหนดในเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยให้ผู้ผลิตต้องมีการออกแบบโดยคำนึงถึงการนำไปจัดการในขั้นตอนสุดท้ายด้วย เพื่อให้ซากผลิตภัณฑ์สามารถจัดการได้ง่ายขึ้น และกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายต้องติดสติกเกอร์และทำเครื่องหมายบนผลิตภัณฑ์ตามที่กำหนดเพื่อให้ผู้บริโภคทราบว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการควบคุม นอกจากนี้ กลุ่มสหภาพยุโรป และ ประเทศเยอรมนียังออกระเบียบควบคุมการห้ามใช้สารอันตรายบางประเภทในผลิตภัณฑ์ ตาม RoHs Directive

2.2.4 การเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์

บทบัญญัติเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ถือเป็นหัวใจของหลักการเพิ่มความรับผิดชอบให้ผู้ผลิต หรือ EPR ในแต่ละประเทศ พบว่ากำหนดระบบการจัดการโดยให้ผู้บริโภคมีสิทธิในการคืนซากผลิตภัณฑ์ ให้กับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายที่จัดตั้งศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ เพื่อความสะดวกของผู้บริโภค ในการทิ้งซากผลิตภัณฑ์ หรือโดยผ่านองค์กรของรัฐโดยในประเทศเยอรมนี ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และ ไต้หวัน จะมีกลไกการรับคืน ซึ่งออสเตรเลีย และญี่ปุ่น จะนำส่งคืนให้ผู้ผลิตมีหน้าที่ดำเนินการในการกำจัดต่อไป ส่วนของไต้หวันนั้น รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการโดยกองทุนได้ ได้รับเงินมาจากผู้ผลิตนั่นเอง แต่เห็นได้ว่าในทุกประเทศกำหนดให้ผู้ผลิตต้องมีหน้าที่ในทางการเงินต่อการรวบรวมซากผลิตภัณฑ์และการขนส่งที่ผู้จำหน่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเก็บรวบรวมได้ไปจัดการอย่างถูกหลักวิชาการ ซึ่งมีการกำหนดหน้าที่ให้ผู้รวบรวมต้องส่งซากผลิตภัณฑ์ที่รวบรวมได้ไปยังผู้ผลิตหรือโรงงานรีไซเคิลด้วย ทั้งนี้ในแต่ละประเทศมักจะกำหนดเป้าหมายในการรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะกำหนดทั้งอัตราปริมาณที่ต้องเก็บได้ และกรอบระยะเวลาการดำเนินการ ซึ่งจะแตกต่างกันตามแต่ละประเภทของผลิตภัณฑ์ และขึ้นอยู่กับศักยภาพในแต่ละพื้นที่ด้วย

2.2.5 การนำกลับมาใช้ใหม่

กฎหมายของประเทศสหภาพยุโรป เยอรมนี และออสเตรเลีย ล้วนกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการนำมาใช้ใหม่หรือการรีไซเคิล โดยให้ผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย แต่ในประเทศญี่ปุ่นนั้นถือว่า การรีไซเคิลเป็นการให้บริการอย่างหนึ่ง จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริโภคที่จะต้องรับหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการ โดยผู้จำหน่ายเรียกเก็บจากผู้บริโภค ณ จุดรับคืน ซึ่งผู้จำหน่ายจะได้รับค่าตอบแทนในส่วนการเก็บรวบรวมและการขนส่ง ส่วนผู้ผลิตจะได้รับค่าตอบแทนในส่วนของการรีไซเคิล ส่วนประเทศไต้หวัน ใช้ระบบที่ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย จ่ายเงินให้กองทุนของรัฐ ซึ่งจะรวมเป็นค่าใช้จ่ายที่รัฐจะนำไปใช้ในการรีไซเคิลนั่นเอง ทั้งนี้ กฎหมายแต่ละประเทศล้วนกำหนดให้ผู้บริโภคต้องจดทะเบียนตามกฎหมายด้วย บางประเทศมีการกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมและเป้าหมายการนำกลับมาใช้ใหม่ แต่บางประเทศก็ไม่ได้มีการกำหนดเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งในบางพื้นที่ที่กำหนดเป้าหมายในการเก็บรวบรวมจะสามารถเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ได้มากกว่าพื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในการ

เก็บรวบรวม

2.2.6 การจัดการทางการเงิน

ในส่วนของความรับผิดชอบทางการเงินนั้น ทุกประเทศกำหนดให้เป็นความรับผิดชอบของผู้ผลิต ที่จะต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการรับไปรีไซเคิล ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ผู้ผลิตสามารถคำนวณรวมมากับค่าต้นทุนการผลิต เพื่อสะท้อนต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงด้วย

3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จากซากโทรศัพท์มือถือในประเทศไทย

ปัจจุบัน ประเทศไทยเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาการจัดการขยะและซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการจัดการขยะเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งที่ผ่านมา มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะปรากฏในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักในการจัดการขยะ

โดยมาตรา 4 ของ พระราชบัญญัติรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ได้กำหนดนิยามของ “มูลฝอย” หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร ถังมุลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น โดยในปี 2560 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม โดยเพิ่มหมวด 3/1 เรื่องการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย ซึ่ง มาตรา 34/1 กำหนดว่า การเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย ในเขตพื้นที่ของราชการส่วนท้องถิ่นใด ให้เป็นหน้าที่และอำนาจของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น แต่ไม่รวมถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยในการดำเนินการตามนั้น ราชการส่วนท้องถิ่นจะมอบหมายให้หน่วยงานของรัฐหรือราชการส่วนท้องถิ่นอื่นรวมทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือเอกชนเป็นผู้ดำเนินการหรือทำร่วมกับราชการท้องถิ่นก็ได้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ การเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ซึ่งได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ใน ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง การจัดการมูลฝอย พ.ศ. 2560 ทั้งนี้ ผู้ที่ประสงค์จะดำเนินกิจการรับทำการเก็บ ขน กำจัด หรือหาประโยชน์จากการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย โดยทำเป็นธุรกิจ หรือได้รับประโยชน์ตอบแทนด้วยการคิดค่าบริการต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 34/2 ด้วย จะเห็นได้ว่า กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้อำนาจในการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจากเดิมเป็นการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ตลอดมา นอกจากนี้ ยังกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย โดยกำหนด ค่าธรรมเนียมการเก็บ ขน และการกำจัดมูลฝอย อีกด้วย

พิจารณาแล้วเห็นว่า เมื่อ นิยามของ “มูลฝอย” ตามกฎหมายฉบับนี้มิได้รวมถึง ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น ในการเก็บ ขน และกำจัดมูลฝอย ตามกฎหมายฉบับนี้จึงไม่รวมถึงซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ด้วย นอกจากนี้ก็มิได้มีการกล่าวถึงข้อบัญญัติที่เกี่ยวกับการแยกซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ออกจากขยะทั่วไป หรือวิธีการดำเนินการต่อไปไว้อย่างชัดเจนอีกด้วย

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตราย กระทรวงอุตสาหกรรมได้อาศัยอำนาจของกฎหมายฉบับนี้ในการกำหนดประเภทของเสียเคมีวัตถุตามอนุสัญญาบาเซลให้เป็นวัตถุอันตรายด้วย โดยกฎหมายฉบับนี้ได้มีการกล่าวถึงหน้าที่ของผู้ผลิตและผู้นำเข้าวัตถุอันตรายไว้แต่เป็นการบัญญัติเฉพาะความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ผลิตเท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติที่จะบังคับผู้ผลิตให้มีความรับผิดชอบต่อซากผลิตภัณฑ์ของตนเอง

4. พัฒนาการของกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย

ปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดมาตรการเกี่ยวกับจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งของเสียอันตรายจากชุมชนไว้เป็นการเฉพาะอย่างครบวงจร กรมควบคุมมลพิษจึงมีนโยบายและ

โครงการในการยกร่างกฎหมายเฉพาะในเรื่องดังกล่าวขึ้น โดยศึกษาจากแนวคิด หลักการ และกฎหมายของต่างประเทศ โดยนำหลักการ “ความรับผิดชอบต่อที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต”(EPR) มาเป็นหลักในการร่าง โดยมีการเสนอร่างกฎหมาย “ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ.” ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. กลไกระดับชาติในรูปแบบของ “คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์” ประกอบด้วยตัวแทนทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ (ส่วนกลางและท้องถิ่น) ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม
 2. คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์จะประกาศรายชื่อผลิตภัณฑ์ที่จะควบคุมในเบื้องต้น
 3. ใช้รูปแบบ Full EPR โดยให้ผู้ผลิตรับผิดชอบต่อในการเรียกคืน เก็บรวบรวมและนำซากผลิตภัณฑ์ไปจัดการอย่างถูกต้อง (รับผิดชอบต่อทั้งทางกายภาพและการเงิน)
 4. กำหนดนิยามของ “ผู้ผลิต” ครอบคลุม “ผู้นำเข้า” ผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย
 5. ผู้ผลิตจะต้องขึ้นทะเบียนกับกรมควบคุมมลพิษ จัดส่งแผนความรับผิดชอบต่อในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายในประเทศให้กับกรมควบคุมมลพิษทุก 6 เดือน
 6. ร้านจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ควบคุมต้องขึ้นทะเบียนกับกรมควบคุมมลพิษหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และไม่สามารถจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมควบคุมมลพิษ
 7. กรมควบคุมมลพิษจัดตั้งศูนย์ข้อมูลซากผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นศูนย์กลางของข้อมูลและประสานความร่วมมือกับส่วนราชการ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน รวมทั้งเป็นศูนย์ข้อมูลผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้
- ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของทุกภาคส่วนต่อการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ดังต่อไปนี้
- (1) ผู้บริโภคห้ามทิ้งซากผลิตภัณฑ์ที่ควบคุมและให้นำส่งผ่านช่องทางที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ ร้านค้าและศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์
 - (2) ร้านจัดจำหน่ายจัดให้มีบริการรับคืนซากผลิตภัณฑ์ภายใต้เงื่อนไข 1 ต่อ 1
 - (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ตั้งแต่เทศบาลเมืองขึ้นไป) จัดตั้ง “ศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์” โดยจะดำเนินการเองหรือให้เอกชนทำแทนก็ได้ หากเป็นเอกชน จะต้องขออนุญาตจัดตั้งศูนย์รับคืนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ห้ามถอดแยกชิ้นส่วนและนำส่งซากผลิตภัณฑ์ฯ ให้กับโรงงานรีไซเคิลที่ได้รับอนุญาต
 - (4) เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ ร่างกฎหมายได้เปิดโอกาสให้มี “เครือข่ายรับคืนซากผลิตภัณฑ์” ซึ่งอาจเป็นชาเลนเจอร์หรือผู้ประกอบการที่ตระเวนรับซื้อ หรือเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ฯ จากบ้านเรือนและหน่วยงานต่าง ๆ โดยเครือข่ายรับคืนซากผลิตภัณฑ์จะต้องขึ้นทะเบียนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด ที่สำคัญ คือ ห้ามถอดแยกชิ้นส่วนและนำส่งซากผลิตภัณฑ์ฯ ให้กับศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ (หากฝ่าฝืนปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือจำคุกไม่เกิน 3 เดือนหรือทั้งจำทั้งปรับ)
 - (5) ผู้ประกอบการขนส่งจะต้องจัดให้มีเอกสารกำกับการขนส่งซากผลิตภัณฑ์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด
 - (6) โรงงานรีไซเคิลรับซากผลิตภัณฑ์ฯ ไปจัดการอย่างถูกต้องและปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดและรายงานข้อมูลปริมาณซากผลิตภัณฑ์ฯ ต่อกรมควบคุมมลพิษ
 - (7) ผู้ผลิต (และผู้นำเข้า) ผลิตภัณฑ์ที่ควบคุมตามกฎหมายนี้ต้องจัดทำแผนความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์โดยแผนฯ จะต้องมีเนื้อหาที่ประกอบด้วยการพัฒนาช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลการรับคืนหรือการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงความสะดวกของผู้บริโภค การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์โดยศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์และผู้จัดจำหน่ายและการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการขนส่งซากผลิตภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมได้ไปยังโรงงานรีไซเคิลที่ได้รับอนุญาตและเป้าหมายในการเก็บรวบรวมซาก
 - (8) ภาครัฐสามารถกำหนดเป้าหมายในการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตต้องดำเนินการบรรลุให้ได้ (mandatory target) หลังจากที่ผู้ผลิตได้ดำเนินการจัดระบบมาแล้ว 5 ปีและอาจปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหาร

จัดการจากระบบของผู้ผลิตมาเป็นระบบกองทุนของรัฐ (หากเห็นว่าเหมาะสมกว่า) อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนรูปแบบการจัดการจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการออกกฎหมาย

ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... ได้ผ่านการรับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2558 และเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบและอนุมัติในหลักการตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา อย่างไรก็ดี เมื่อ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวแล้ว ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาในร่างกฎหมายทั้งฉบับและได้ปรับชื่อร่างกฎหมายดังกล่าว เป็น “ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ...” และให้กรมควบคุมมลพิษจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อไป ซึ่งล่าสุดเดือนมีนาคม 2561 อยู่ในขั้นตอนของการนำเข้าพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ⁸ ร่างกฎหมายฉบับปรับปรุงที่แก้ไขโดยคณะกรรมการพิเศษของคณะกรรมการกฤษฎีกานั้น มีนักวิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่ามีสาระสำคัญและเนื้อหาที่แตกต่างไปจากร่างพระราชบัญญัติฉบับเดิมที่เสนอโดยกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งเป็นการตัดหลักการและสาระสำคัญไปหลายส่วน⁹ ทำให้ในปัจจุบัน ร่างกฎหมายดังกล่าวจึงยังไม่เป็นที่ยุติ และยังไม่สามารถประกาศออกมาใช้บังคับได้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สำหรับประเทศไทยนั้น ปัญหาในปัจจุบัน คือ ไม่มีกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง กล่าวคือ ควรใช้กระบวนการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบของผลิตภัณฑ์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมตลอดช่วงชีวิตของผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การสกัดหรือการได้มาซึ่งวัตถุดิบ การออกแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต การขนส่ง และการแจกจ่าย การใช้งานผลิตภัณฑ์ การใช้ใหม่ การแปรรูป การจัดการเศษซากของผลิตภัณฑ์หลังการใช้งาน โดยมีเป้าหมายให้เกิดของเสียน้อยที่สุด เมื่อศึกษาแล้วนำข้อมูลมาวางแผนเพื่อพัฒนาออกแบบระบบกฎหมายเพื่อจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ดังกล่าวอย่างครบวงจร ผ่านกลไกการหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดของเสีย โดยสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่สะอาด และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยผู้ผลิตต้องเลือกใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ดีที่สุด ซึ่งกระบวนการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกต้องนั้น ต้องมีการป้องกันและควบคุมตั้งแต่ต้นทาง กล่าวคือ สามารถกระทำได้ตามหลัก 3 R ได้แก่ การลด (Reduce) คือ โดยผู้ผลิตต้องผลิตผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยไม่มีสารอันตรายและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีอายุการใช้งานได้นาน การใช้ซ้ำ (Reuse) คือ การใช้ซ้ำโดยการนำผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ การรีไซเคิล (Recycle) คือ การรีไซเคิลซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เพื่อประหยัดทรัพยากร รวมทั้งคัดแยก ไม่ทิ้งซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์กับขยะมูลฝอยทั่วไปลงในแหล่งน้ำ ไม่นำไปฝังดินหรือเผา อันจะเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศน์ อนึ่ง นโยบายการจัดการขยะ ของเสียนตราย ซึ่งรวมถึงซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ถือเป็นนโยบายหลักของประเทศในปัจจุบัน และเป็นปัญหาที่หลายภาคส่วนที่ต้องร่วมกันแก้ไข แต่กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่มีความเหมาะสมเพียงพอ แม้ว่าปัจจุบันจะมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ.” ที่เสนอโดยกรมควบคุมมลพิษ และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแล้ว ซึ่งผู้จัดทำมีความเห็นว่ามีหลักการเนื้อหาที่เหมาะสมมากกว่า “ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ...” ที่มีการปรับปรุงแก้ไขโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ตาม แต่ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น

⁸ ฐานเศรษฐกิจ,กฎหมายขยะอิเล็กทรอนิกส์ กลไกใหม่บังคับผู้ผลิตซื้อคืนซากผลิตภัณฑ์, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2561, จาก <http://www.thansettakij.com/content/269126>

⁹ สุจิตรา วาสนาดำรงดี, “ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) : ความหวังหรือความสิ้นหวัง?”, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2560, จาก <http://thaipublica.org/2015/11/sujittra-e-waste/>

ควรต้องเริ่มแก้ปัญหาตั้งแต่การเริ่มวงจรของการเกิดผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ ต้องสนับสนุนให้มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำหลักการประเมินวัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์มาประยุกต์ใช้ โดยคำนึงถึงผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ต้นทาง ถึงปลายทาง และให้การส่งเสริมกิจการเหล่านี้อย่างจริงจัง เนื่องจากผู้ประกอบการในประเทศไทยเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางหรือขนาดย่อม ดังนั้น ภาครัฐต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 ให้ชัดเจน รวมถึงใช้มาตรการลดหย่อนทางภาษีมาจูงใจให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคมีความสนใจในผลิตภัณฑ์ที่มาจากคาร์บอนต่ำ และสนับสนุนให้มีการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

นอกจากนี้ในการคัดแยก และรวบรวมซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์นั้น ในช่วงระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะออกมาเพื่อใช้บังคับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการคัดแยกซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ออกจากขยะมูลฝอยทั่วไป จัดตั้งศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ เพื่อนำส่งกลับไปให้ผู้ผลิต หรือผู้จำหน่ายนำไปกำจัดหรือรีไซเคิลต่อไป ตลอดจนออกมาตรการที่มีสภาพบังคับและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนดำเนินการแยกและทิ้งขยะเหล่านี้ให้ถูกต้อง รวมถึงเร่งดำเนินการออกกฎหมายตามร่างการจัด การซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... ตามหลักความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิตและผู้บริโภคร่วมกับแนวคิดผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายในการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ โดยการเก็บค่าธรรมเนียมหรือภาษีผลิตภัณฑ์จากผู้บริโภค และที่สำคัญที่สุดคือการทำทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ลักลอบหรือหลีกเลี่ยงทิ้งซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ จนเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในที่สุด นั่นคือ เศรษฐกิจสามารถพัฒนาไปได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จะทำให้สังคมมีความสุขนั่นเอง

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์. “แนวคิดในการจัดทำร่างกฎหมายจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์.” ในเอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ เรื่อง “ขยะอิเล็กทรอนิกส์ : จัดการอย่างไรให้ปลอดภัย?” จัดโดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, 2558.

สถาบันสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานหลัก โครงการยกร่างกฎหมายการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และของเสียอันตราย (เล่มที่ 1/4). กรุงเทพมหานคร : สำนักจัดการของเสียและสารอันตราย, 2557.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. กฎหมายสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2557.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ฐานเศรษฐกิจ. “กฎหมายขยะอิเล็กทรอนิกส์ กลไกใหม่บังคับผู้ผลิตซื้อคืนซากผลิตภัณฑ์.” <http://www.thansetaj.com/content/269126>, 19 มีนาคม 2561.

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการยกร่างกฎหมายจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และของเสียอันตรายจากชุมชน.” <http://www.chula.ac.th/th/archive/11234>, 8 สิงหาคม 2560.

สุจิตรา วาสนาดำรงดี. “ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) : ความหวังหรือความสิ้นหวัง?” <http://thaipublica.org/2015/11/sujitra-e-waste/>, 5 สิงหาคม 2560.

ELECTRONIC MEDIA

LciThaiNational. “การประเมินวัฏจักรชีวิต.” <http://www.thaicidatabase.net/index.php/history-life-cycle-assessment-lca,30> พฤษภาคม 2560.